

УДК 341

ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚТАН ШЫҒУ

Құрметқан Ғасыр

Gasssyir.00@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университеті Заң факультетінің 2 курс студенті Құрметқан Ғасыр
Ғылыми жетекші – Каматова Д.М.

Еуропалық Одақ (Еуроодақ, ЕО) – 27 еуропалық мемлекеттердің экономикалық және саяси бірлестігі.

Еуропалық Одақ 1992 жылғы Маастрихт шартымен (1993 жылғы 1 қарашада күшіне енді) Еуропалық экономикалық қоғамдастық негізінде құрылды және аймақтық интеграцияға бағытталған.

ЕО-халықаралық ұйымның (мемлекетаралық) және мемлекеттің (мемлекетүсті) белгілерін үйлестіретін халықаралық білім, алайда ол заңды түрде де, басқа да емес.

Одақтың барлық елдерінде қолданылатын заңдардың стандартталған жүйесінің көмегімен мүше елдер мен басқа да еуропалық мемлекеттер кіретін Шенген аймағы шегінде паспорттық бақылаудың күшін жоюды қоса алғанда, адамдардың, тауарлардың, капитал мен қызметтердің еркін қозғалуына (қозғалысына) кепілдік беретін ортақ нарық құрылды.

Халықаралық жария құқықтың субъектісі бола отырып, Еуропалық Одақтың халықаралық қатынастарға қатысуға және халықаралық шарттарды жасасуға өкілеттігі бар. Келісілген сыртқы және қорғаныс саясатын жүргізуді көздейтін жалпы сыртқы саясат пен

қауіпсіздік саясаты қалыптасты. Бүкіл әлем бойынша ЕО-ның тұрақты дипломатиялық миссиялары құрылған, Біріккен Ұлттар Ұйымы, ДСҰ, және жиырма топтағы өкілдіктер жұмыс істейді. ЕО делегациясын ЕО елшілері басқарады.[1]

ЕО институттарына Еуропалық кеңес, Еуропалық комиссия (үкімет), Еуропалық Одақ Кеңесі (ресми атауы — кеңес, сондай-ақ министрлер кеңесі ретінде аталады), Еуропалық Одақ Соты, Еуропалық Есеп палатасы, Еуропалық орталық банк және Еуропалық парламент кіреді. Еуропалық Парламентті әрбір бес жыл сайын ЕО азаматтары сайлайды.[2]

Одақ Сот төрелігі мен ішкі істер саласында заңнамалық актілерді (директивалар, заңдар мен қаулылар) қабылдайды, сондай-ақ сауда, ауыл шаруашылығы, балық аулау және Өңірлік даму саласында жалпы саясатты әзірлейді.

Еуропалық Одақ елдерін мекендейтін 453 миллион тұрғынмен бірге ЕО - ның әлемдік жалпы ішкі өнімдегі (ЖІӨ) үлесі 2018 жылы сатып алу қабілетінің тепе — теңдігі бойынша 23% - ға (21,6 трлн доллар) және номиналды мәні бойынша 19% - ға (16,1 трлн доллар) жуықты құрады.[3]

Еуропалық одақтың он тоғыз елі Еуропалық экономикалық одақ — еуроаймақты құра отырып, бірыңғай валюта — еуро айналымға енгізді.

2012 жылы Еуропалық Одаққа Нобель сыйлығы берілді. 2017 жылы ЕО Астуриялық ханшайымның сыйлығы берілді

Еуропалық одақтан шығу — Еуропалық одақ туралы шартқа (50-бап) сәйкес Еуропалық Одаққа (ЕО) мүше мемлекеттердің құқығы:

"50-бап

1. Кез келген мүше мемлекет өзінің конституциялық ережелеріне сәйкес Одақ құрамынан шығу туралы шешім қабылдай алады.

2. Шығу туралы шешім қабылдайтын мүше мемлекет өзінің ниеті туралы Еуропалық Кеңеске хабарлайды. Еуропалық Кеңес белгілеген бағдарларға байланысты Одақ осы мемлекетпен келіссөздер жүргізеді және келісім жасасады, ол оның Одақпен болашақ өзара қарым-қатынасының негіздерін ескере отырып соңғысының шығу тәртібін айқындайды. Осы Келісімді жасасу туралы келіссөздер Еуропалық Одақтың жұмыс істеуі туралы шарттың 218-бабының 3-параграфына сәйкес жүргізіледі. Еуропалық парламент мақұлдағаннан кейін, білікті көпшілік қаулы ете отырып, Одақ атынан келісім жасайды.

3. Шарттар мүдделі мемлекетке шығу туралы Келісім күшіне енген күннен бастап не мұндай келісім болмаған кезде – Егер мүдделі мүше мемлекеттің келісімімен Еуропалық кеңес бұл мерзімді ұзартуды бірауыздан шешпесе, 2 – параграфта көзделген хабарлама берілген кезден бастап екі жылдан кейін қолданылуын тоқтатады.”

3. 2020 жылға дейін бірде-бір мемлекет ЕО-дан ешқашан шықпады, тек кейбір жартылай автоматтық аймақтар (Француз Алжир, Гренландия, Сен-Мартен сияқты) шықты. Олардың ішінде тек Гренландия ЕО, Еуропалық экономикалық қоғамдастықтан (БЭЖ), 1985 жылы ажырата отырып, шығу үшін анық дауыс берді.[4]

2016 жылға дейін ЕО-ға мүше бірде-бір ел ешқашан Еуропалық одақтан шығу туралы ұлттық референдум өткізген жоқ, алайда 1975 жылы Ұлыбританияда оның ізашарларынан, БЭЖ шығу туралы бүкілхалықтық референдум өтті, сонда сайлаушылардың 67,2 % - ы қоғамдастықта қалу үшін дауыс берді. Ұлыбритания Еуропалық одақтың мүшесі болып қалу немесе тәуелсіз болу үшін 2016 жылдың 23 маусымында қайта референдум өткізді. Дауыс беру нәтижелері 51,9% ЕО-дан шыққанын көрсетті келу кезінде 72,2 % 31 қаңтар 2020 Ұлыбритания ЕО құрамынан ресми шыққан алғашқы мемлекет болды.

Ұлыбритания Еуропалық одақтан 2020 жылдың 31 қаңтарында Лондон бойынша сағат 23:00-де кетті. 2016 жылдың 23 маусымында консультативтік референдумның нәтижесі шықты. Ұлыбритания 1973 жылдың 1 қаңтарында Болашақ Еуропалық Одақ үшін негіз болған еуропалық қоғамдастықтарға қосылды және 1975 жылдың референдум қорытындысы бойынша осы мүшелікті растады. 1970 және 1980 жылдары Еуропалық қоғамдастықтардан шығуды саяси солшылдар талап еткен кезде, 2010 жылға қарай ЕО-дан шығу консервативті оппозиция-ұлтшылдар мен евроскептиктердің басты саяси мақсаты болды. 2016 жылғы

референдум қорытындысы бойынша бұрынғы премьер-министр Дэвид Кэмерон ЕО құрамында Ұлыбританияны сақтап қалу үшін отставкаға кетті және Тереза Мэй оның орнына келді. 2017 жылғы 29 наурызда Ұлыбритания үкіметі Еуропалық одақ туралы шарттың 50-бабына сәйкес шығу рәсіміне бастама жасады; мемлекет Еуропалық одақтан 29 наурыз 2019 жылы 23:00-де Гринвич бойынша кетеді деп күтілген.

Дегенмен, Парламенттегі жетекші партиялар арасындағы, сондай — ақ Ұлыбритания үкіметінің ішіндегі қатаң келіспеушіліктер нәтижесінде, шығу күні бірнеше рет кейінге қалдырылды-парламент ұсынылған шығу жоспарын қабылдамады және үкіметті ЕО-ны кейінге қалдыру туралы сұрауға міндеттеді өз кезегінде, Еуропалық Кеңес шығу мерзімін 2019 жылдың 31 қазанына дейін ұзартуға келісті. Бұл келіспеушіліктер одан кейін Ұлыбританияның шығу процесі мен болашағына әртүрлі көзқараспен байланысты болды: Лейбористік партия Кеден одағын ЕО-мен сақтауды талап етті, ал Консервативтік партияның көптеген мүшелері шығу шеңберінде ұсынылып отырған Ұлыбританияның ЕО алдындағы қаржылық міндеттемелері бойынша төлем жоспарларын, сондай-ақ Солтүстік Ирландияның және Еуропалық Одақтың құрамында қалатын Ирландияның арасындағы шекарада кедендік тосқауылдарды құруды қолайсыз деп санады. Сонымен қатар либералды демократтар, Шотланд ұлттық партиясы және басқалары сияқты аз партиялар ЕО құрамында Ұлыбританияны сақтау туралы жаңа референдум өткізуді талап етті.

2019 жылы мамыр айында тоқтаусыз келіспеушіліктер салдарынан Тереза Мэй премьер-министр қызметінен отставкаға кететінін жариялады. Оның мұрагері Борис Джонсон, 2019 жылы шілдеде осы лауазымға өз партиясының мүшелері таңдаған, сондай-ақ ЕО тарапынан ешқандай елеулі жеңілдіктер ала алмады, сонымен қатар, 2019 жылы 9 қыркүйекте Парламент қабылдаған заң шеңберінде ЕО басшылығынан шығу күнін одан әрі кейінге қалдыру туралы сұрауға міндетті болды.

2019 жылы 12 желтоқсанда өткен парламенттік сайлауда Ұлыбританияның ЕО-дан шығуы үшін шыққан консерваторлар көптеген орындарға ие болды. Осыдан кейін ЕО-дан шығу туралы заң қабылданды.

31 қаңтардан 1 ақпанға дейін түн ортасында Ұлыбритания Еуропалық одақтан ресми түрде шықты. ЕО келісімі бойынша 2020 жылдың 31 қаңтарында Ұлыбритания ЕО билік органдарында өкілдік пен дауыс құқығын жоғалтты, бірақ бұл ретте ол 2020 жылдың соңына дейін Бірыңғай экономикалық кеңістіктің бір бөлігі болып қалады. Осы 11 ай ішінде Ұлыбритания мен ЕО сауда мен ынтымақтастықтың жаңа шарттары туралы уағдаласуы тиіс.

ЕО-дан бөлу процесі 3 кезеңнен тұрады:

-алдымен ЕО-дан кетуге ниеті бар мүше мемлекет өз шешімін ЕО мүшелігінен шығудың өзі есебінен айтады;

-содан кейін, бұл мемлекет ЕО – ның жоғары саяси үйлестіру институты- Еуропалық Кеңес осындай шешім туралы хабардар етеді;

-осы мемлекетпен ұзақ әңгіме өткізіледі.

Шығу туралы келісім-бұл Еуроодақтан қатысушы елдің бөлінуін ресімдеу үшін қажетті ресми қағаз. Оған Еуропалық Парламенттің оң қорытындысынан кейін Еуропалық Одақ Кеңесі қол қояды.

Осы Шартта ЕО-мен одан арғы қарым-қатынастар туралы уағдаластық міндетті тармақ болып табылады, сондай-ақ ЕО шеңберінде емес мемлекеттің өмір сүруінің нақты күні жазылады.

Егер шартқа қол қою мүмкін болмаған жағдайда, онда бөлімше ел ЕО-данкету ниеті туралы хабарлағаннан кейін 2 жылдан кейін ғана жасалады. Алайда, егер барлық кезеңдер қайтадан өтетін болса, бұл ел Еуроодаққа қайта кіруге құқылы.

ЕО іс-әрекеті барысында сецессияның бірлі-жарым оқиғасы тіркелді.

Бірақ ЕО-дан тіпті мемлекет емес, мүшелердің бірінің жеке бөлігі-Гренландия аралы, Дания Корольдігі құрамында еркіндік алуға байланысты кетті. Ол Еуроодаққа қатысушы барлық басқа елдердің оны "теңіз маңындағы елдер мен аумақтар" мәртебесіне ауыстыру туралы бірауыздан шешім қабылдағаннан кейін 01.02.1985 ж.ЕО құрамынан бөлініп шықты.

Еуропалық одақ қатарына Түркияның сындыбірқатар республикаларының кіруге ниет білдіруі үлкен өзектілікке ие болады.

Тіпті ЕО-ға өзінің ұзақ және көп кезеңді кіруі кезінде, алдын ала есептеулер бойынша таяу уақытта ЕО-ға кіретін елдердің саны 30-ға дейін өседі. Қосылу үшін алғашқы кандидат Балқан түбегі елдері болып табылады, олардың есебінен Еуроодақтың құқықтық жүйесі шеңберіндегі нормалар әрекетіндегі алаң тиісінше ұлғаяды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Европейская интеграция: правовые проблемы. Книга первая / Отв. ред. Б.Н. Топорнин. – М., 1992.
2. Т.Н. Михалева “Европейское право” Введение в право Европейского Союза: Учебное пособие / Под ред. д.ю.н., проф. Кашкина С.Ю. – М.: Изд-во Эксмо, 2005.
3. Европейское право: Учебник Под ред. Л.М. Энтина. – М.: НОРМА 2004
4. Право Европейского Союза: Учебник Под ред. С.Ю. Кашкина. – М.: 2005